

Didactisch Coachen

Hoge verwachtingen concreet maken met behulp
van feedback, vragen en aanwijzingen

Lia Voerman
Frans Faber

Didactisch Coachen

Hoge verwachtingen concreet maken met behulp van
feedback, vragen en aanwijzingen

**Lia Voerman en
Frans Faber**

Didactisch Coachen

Hoge verwachtingen concreet maken met behulp van feedback, vragen en aanwijzingen

Lia Voerman en Frans Faber

Ontwerp, opmaak en lithografie: De Weijer Design BNO, Baarn

Tekstadvies: Renske Valk

Tekstcorrectie: Thijmen Aarts

Omslag naar een schilderij van Ramon Otting, www.ramonotting.nl

De Weijer Uitgeverij

Postbus 202

3740 AE Baarn

Nederland

T. +31 35 54 16 376

www.dewijerdesign.nl

V&F Onderwijs Consult

Gerolaan 75

3707 SJ Zeist

Nederland

T. +31 622 694 676 ; +31 651 913 390

www.vfconsult.nl

ISBN 978 90 8237764 4

© 2016 2^e druk V&F Onderwijs Consult / De Weijer Uitgeverij

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet, dient men daarvoor de wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl) en de gangbare rechten te respecteren, waaronder het gebruik van volledige bronvermelding.

Deze uitgave is met de grootste zorgvuldigheid samengesteld. Noch de auteurs, noch de makers, noch de drukker stellen zich echter aansprakelijk voor eventuele schade als gevolg van mogelijke onjuistheden en/of onvolledigheden in deze uitgave.

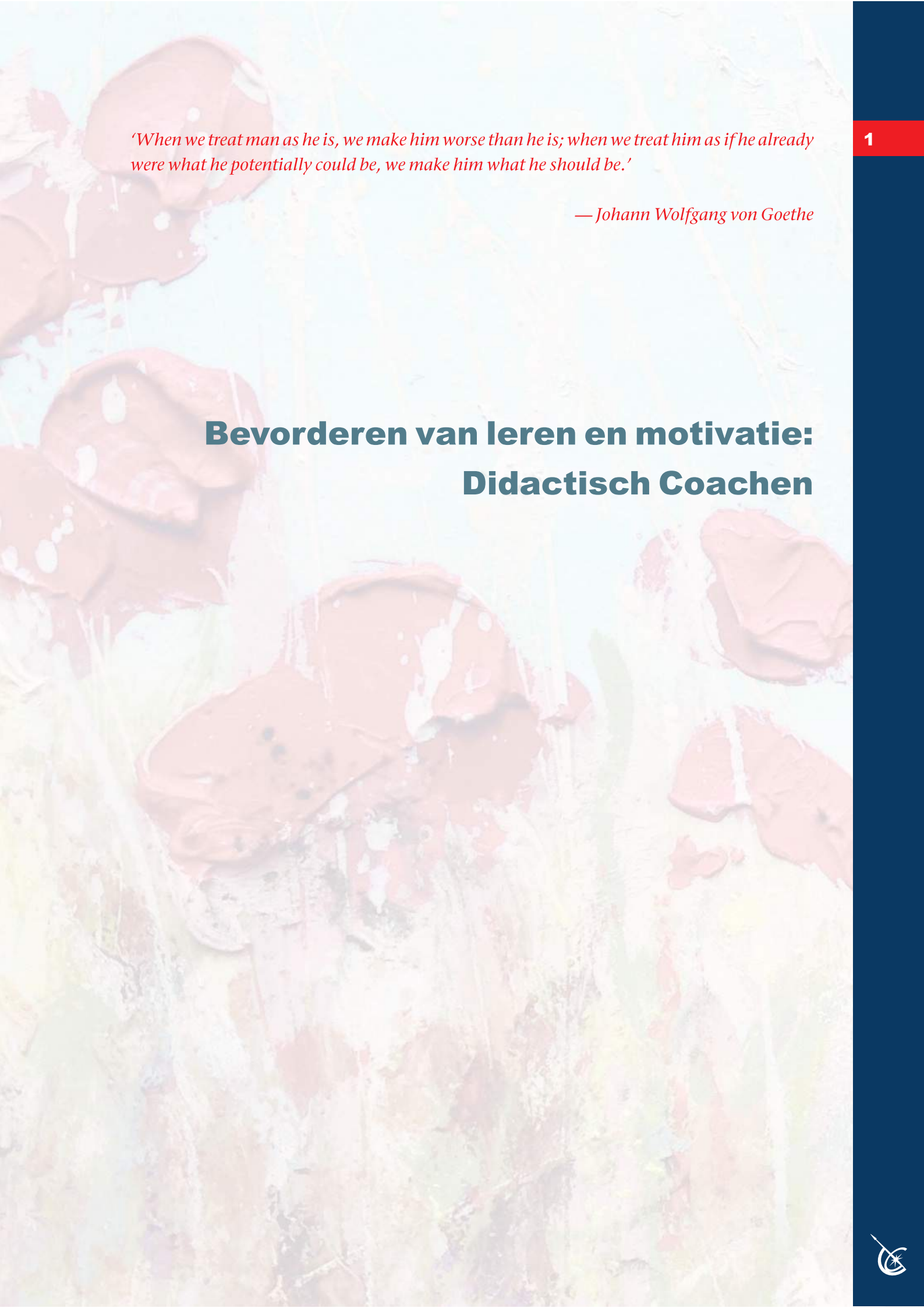
Over de onderwerpen van dit boek worden opleidingen en professionaliseringstrajecten verzorgd voor (individuele) docenten, beeldcoaches en schoolteams.

Zie www.vfconsult.nl en/of www.didactischcoachen.nl.

Inhoud

Voorwoord	5
1. Bevorderen van leren en motivatie: Didactisch Coachen	7
1.1 Inleiding	8
1.2 Doel en opzet van dit boek	11
2. Didactisch Coachen: feedback geven	13
2.1 Kenmerken van leerbevorderende feedback	14
2.2 Feedback en emotie	18
2.3 Waar gaat feedback over?	20
2.4 Samenvattend	25
3. Didactisch Coachen: vragen stellen	27
3.1 Typen vragen	29
3.2 Categorie 1, 2 en 3 vragen	31
3.3 Activerend vragen stellen	33
3.4 Ask-up, ask-back en ask-forward	34
3.5 Samenvattend	35
4. Vragen stellen en feedback geven op de strategieën die leerlingen hanteren	37
4.1 Cognitieve strategieën	38
4.2 Metacognitieve strategieën	40
4.3 Meta-modus strategieën	43
4.4 Samenvattend	45
5. Didactisch Coachen: aanwijzingen geven	47
5.1 Aanwijzingen geven bij de start van een leerproces	49
5.2 Aanwijzingen geven aan leerlingen die verder op weg zijn in een leerproces	50
5.3 Samenvattend	52
6. Didactisch Coachen als interactieproces	53
6.1 AB ³ C	54
6.2 Didactisch Coachen in de les	55
6.3 Samenvattend	58
7. Didactisch Coachen en scaffolding	59

8.	Hoe leer je Didactisch Coachen?	63
8.1	Stichting Didactisch Coachen	65
8.2	Scholingstrajecten Didactisch Coachen	66
9.	Nawoord	69
10.	Referenties	73
10.1	Interessante links en websites	77
11.	Samenvatting	79
	Spiekkaarten	80

'When we treat man as he is, we make him worse than he is; when we treat him as if he already were what he potentially could be, we make him what he should be.'

—Johann Wolfgang von Goethe

Bevorderen van leren en motivatie: Didactisch Coachen

1.1 Inleiding

Er is de laatste tijd veel aandacht voor wat leraren kunnen doen om het leren van hun leerlingen te bevorderen. Er verschijnen opsommingen die aangeven welke leeractiviteiten van leraren het beste werken en welke minder. De meest bekende checklist is die van John Hattie (2012). Hij analyseerde letterlijk duizenden onderzoeken naar effectieve interventies van leraren en liet zien dat het hebben van hoge verwachtingen van leerlingen het meeste effect heeft op leren. Nu is dat inzicht niet nieuw, veel eerder al is er aandacht geweest voor de invloed van hoge verwachtingen bij leren, namelijk in het onderzoek van Robert Rosenthal en Lenore Jacobson in 1968. Zij hebben het onderzoek gedaan dat de basis legde voor de beroemde self-fulfilling prophecy, ofwel het Pygmalion Effect. Ze lieten op een basisschool alle leerlingen testen, en van de leerlingen die gemiddeld scoorden (de meeste leerlingen) kozen ze er een aantal at random uit. Aan de leraren vertelden ze dat deze leerlingen het komende schooljaar enorm vooruit zouden gaan; dat het echt hele goede leerlingen zouden worden. Bijna huiveringwekkend is, dat die voorspelling aan het eind van het schooljaar waar was geworden. De leerlingen presteerden beter dan de andere leerlingen en waren meer vooruit gegaan (Rosenthal & Jacobson, 1968). We zouden tegenwoordig een dergelijk experiment niet snel meer uitvoeren: leraren, ouders en leerlingen wisten van niets. Maar we hebben er wel een belangrijke les uit kunnen leren, namelijk dat de invloed van de leraar op het leren van de leerling niet te onderschatten is. Later zijn er meer onderzoeken gedaan op verschillende gebieden over dit verschijnsel van de selffulfilling prophecy, met steeds weer hetzelfde resultaat: de verwachtingen die je van iemand hebt zijn in hoge mate van invloed op het gedrag van diegene.

Leerlingen die leskrijgen van leraren die hoge verwachtingen van hen hebben, presteren dus beter. Lesgeven met goede resultaten lijkt daarmee heel simpel: je hoeft alleen maar hoge verwachtingen te hebben, en dan komt het wel goed met de prestaties van je leerlingen. Maar de praktijk leert ons anders. Het hebben van hoge verwachtingen kun je niet zomaar 'aanzetten'. Veel interessanter is dus, om te kijken naar het gedrag van leraren ten opzichte van de leerlingen van wie ze hoge verwachtingen hebben. Want gedrag is te leren en bewust in te zetten. Rosenthal en Jacobson (1968) hebben daar het volgende over gevonden:

1. Vragen stellen

Leraren die hoge verwachtingen hebben van hun leerlingen stellen aan die leerlingen veel vragen, ze geven hen de tijd om na te denken, zijn niet tevreden met een te makkelijk of te kort antwoord van de leerlingen en ze helpen hen om een goed antwoord te formuleren, door verdiepende vragen te stellen.

2. Aanwijzingen geven of korte instructies

Leraren geven aan leerlingen van wie ze hoge verwachtingen hebben, meer korte instructies die iets toevoegen aan het antwoord van de leerling. Ze geven, zou je kunnen zeggen, kwalitatief goede aanwijzingen.

3. Feedback

Leraren geven meer feedback aan de leerlingen van wie ze veel verwachten: ze geven vooral meer specifieke feedback en ze geven meer positieve feedback.

4. Vriendelijkheid

Leraren zijn vriendelijker tegen leerlingen van wie ze hoge verwachtingen hebben, zowel verbaal als non-verbaal, waardoor er een warmer leerklimaat ontstaat voor die leerlingen.

Deze aspecten van resultaatrijk lesgeven komen ook naar voren in meer recent onderzoek van John Hattie (2012). In zijn al eerder genoemde lijst staat het hebben van hoge verwachtingen van leerlingen bovenaan. Het geven van feedback staat op plaats 4, vragen stellen komen we tegen op plek 53. Ter vergelijking: de kwaliteit van instructie staat lager, op plaats 57. De laatste jaren wordt opnieuw onderzoek gedaan naar het gedrag van leraren die hoge verwachtingen hebben, bijvoorbeeld in Nieuw Zeeland en Australië. Met opnieuw dezelfde uitkomsten ten aanzien van het gedrag van leraren (bv. Parr, & Limbrick, 2010). Onderzoek toont dus aan dat het hebben van hoge verwachtingen van leerlingen vliegwielt is voor 'leerbevoorderend' gedrag van leraren naar hun leerlingen. En op dat principe - en dan vooral de genoemde uitgangspunten van Rosenthal - is de aanpak Didactisch Coachen gebaseerd. Didactisch Coachen gaat hiermee over het gedrag van bijvoorbeeld leraren naar hun leerlingen, van leidinggevend naar leraren of van leraren onderling als het collegiale consultatie of coaching betreft. In dit boekje hebben we het vooral over leraren en leerlingen.

Didactisch Coachen is een planmatige en doelgerichte wijze van coachen met behulp van een aantal procesgerichte interventies die het leren en de motivatie van de lerende bevordert. Didactisch Coachen beoogt leerlingen actief en gemotiveerd te maken en te houden door:

- het stellen van denkstimulerende vragen die bevorderlijk zijn voor het leerproces en feedback mogelijk maken
- het geven van effectieve feedback die het leren positief beïnvloedt
- het beperkt geven van aanwijzingen
- en dit alles op zowel de dimensies van de taak (inhoud, strategie), als op de dimensies van de lerende persoon (modus / leerstand en de persoonlijke kwaliteiten).

Het enkel zeggen tegen je leerlingen dat je hoge verwachtingen van hen hebt is niet zo zinvol. Dat moet je concreet maken in je eigen gedrag. De bovenstaande interventies kun je zien als een concretisering van 'het hebben van hoge verwachtingen'.

Bovendien is Didactisch Coachen een handige aanpak om 'scaffolding' vorm te geven in het onderwijs. Scaffolding is een aanpak die leerlingen zelfstandiger laat leren, doordat een leraar zijn interventies aan de (groei van de) leerlingen aanpast en de intensiteit van de begeleiding geleidelijk afbouwt. Dat maakt dat de autonomie van de leerling toeneemt met een positief effect op het leren zelf (Van de Pol, Volman, & Beishuizen, 2010).

1.2 Doel en opzet van dit boek

We willen met dit boek een praktisch handvat bieden aan leraren die leerlingen vanuit hoge verwachtingen willen begeleiden.

Hoofdstuk 2 behandelt Didactisch Coachen en feedback vanuit het oogpunt van cognitief leren, maar ook vanuit het oogpunt van de emotie die feedback op kan roepen.

Hoofdstuk 3 behandelt Didactisch Coachen en het stellen van vragen. Vanuit onderzoek over de invloed van het stellen van vragen, komen we tot een nieuwe indeling van vragen, waarbij vragen over zelfregulatie een belangrijke plek innemen.

Hoofdstuk 4 gaat over drie soorten strategieën, die leerlingen kunnen helpen om steeds meer greep te krijgen op hun leren en hun modus.

Hoofdstuk 5 gaat over het geven van aanwijzingen. Er is weinig onderzoek naar soorten aanwijzingen en het nut ervan. In dit hoofdstuk doen we een poging om te komen tot een indeling.

Hoofdstuk 6 gaat over Didactisch Coachen en de kwaliteit van het interactieproces tussen de leraar en de leerling.

Hoofdstuk 7 is gewijd aan de verbanden tussen Didactisch Coachen en scaffolding.

In hoofdstuk 8 tenslotte gaan we in op de vraag hoe je Didactisch Coachen kunt leren aan ervaren leraren. Naast de elementen die in een dergelijk traject aanbod komen, beschrijven we ook de vaardigheden die trainers nodig hebben om dit soort scholingstrajecten op een effectieve manier te kunnen uitvoeren.

Achterin het boekje zitten kaarten met de belangrijkste punten van Didactisch Coachen. De kaarten zijn te gebruiken als spiekbriefje voor leraren die zich willen bekwamen in Didactisch Coachen.